

O'ZBEKISTONNING MA'NAVIY YANGILANISHIDA MUZEYLARNING TUTGAN O'RNI

Mingbayeva Feruza Mamarajabovna

Termiz davlat muzey-qoriqxonasi katta ilmiy xodimi .

KIRISH

O'zbekistonning mustaqillikka erishishi iqtisodiy va siyosiy hayotning barcha jabhalarida bo'lganidek madaniy sohada, shu jumladan, boy o'tmish merosimizni o'rganish, saqlash va uni keng xalq ommasiga targ'ib etish borasida ham tub burilish yasadi. Vatanimiz ijtimoiy hayotidagi o'zgarishlar, yangilanishlar qatorida O'zbekiston hududidagi muzeylar faoliyatida ham yangi davr boshlandi. Respublikamiz Prezidentining "Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish to'g'risida"gi farmoni 1998 yil 12 yanvarda qabul qilinib, u muzey va muzey xodimlarining hayotida katta ahamiyat kasb etdi. Mamlakatimiz hududida mavjud bo'lgan muzeylar faoliyatini takomillashtirish, ularni xalqning ma'naviy axloqiy kamolotida tutgan o'rnini yanada oshirish maqsadida "O'zbekmuzey" jamg'armasi tuzildi. Bugungi kunda mamlakatimiz hududidagi turli muassasalar, korxonalar, qurilish tashkilotlari, qishloq, jamoa boshqaruv xo'jaliklari qoshida, shahar, tuman, viloyat markazlarida, xalq ta'limi tizimida ja'mi 1200 dan ortiq muzeylar bo'lib, ularning eng yiriklari poytaxtda joylashgan. Shu bilan birgalikda o'nlab yozuvchilar, shoirlar, rassomlar, olimlar va mashhur san'at arboblarning uy muzeylari ham faoliyat ko'rsatmoqda. Muzeylar madaniy-ma'rifiy muassasa hisoblanib, uning vazifasi tarixiy hujjatlar, madaniy va ma'naviy yodgorliklarni to'plash, tabiiy boyliklardan namunalar jamlash va saqlash, ularni ilmiy jihatdan o'rganib ko'rgazmalarga qo'yish va keng xalq ommasiga havola qilishdan iborat. Muzeylar aholining keng tabaqalari o'rtasida madaniy-ma'rifiy ishlarni olib boradi. Muzeylar faoliyati xalqning tarixiy taraqqiyot jarayonida rivojlanib borishi, qo'lga kiritgan yutuqlari hamda qoldirgan boy madaniy-ma'naviy merosi xususida juda katta bilimlar beradi. Muzeylar madaniy-ma'rifiy muassasa sifatida ommaning ijtimoiy ehtiyojlarini qondirish, ularni ma'naviy kamolotga yetkazishning eng yetakchi vositalaridan hisoblanadi.

Yurtimizda yangi-yangi muzeylarning tashkil etilishi, poytaxtdagi eng yirik va nufuzli Temuriylar davri tarixi, qatag'on qurbonlari xotirasi, mamlakatimiz janubida joylashgan Termiz shahridagi Arxeologiya muzeyining ochilishi hukumatimiz tomonidan muzey va muzeyshunoslik sohasida nihoyatda katta ishlarning amalga oshirilayotganidan dalolat beradi. Yangi muzeylarning tashkil etilishi bilan bir qatorda shu vaqtgacha ham faoliyat ko'rsatib turgan barcha kattakichik muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash, milliy istiqlol ruhida qayta tashkil etish masalasiga ham alohida e'tibor bilan qaralmoqda. Jumladan, O'zbekiston tarixi muzeyining qaytadan ochilishi, muzey ekspozitsiya zallarining yangi loyiha va rejalar asosida jihozlanishi fikrimizning yorqin dalilidir. Barcha viloyat hududlarida joylashgan boshqa muzeylar faoliyatida ham yangilanish, yaxshilanish sari qadam qo'yilayotgani sezilib turibdi. Muzeylar faoliyatini yaqindan o'rganish, ularning mazmun va

ma'no jihatdan rang-barang turlarini ajrata bilish, xalq ommasi orasida keng targ'ib etishning xilma-xil usullarini joriy qilish mavzuning dolzarbligidan dalolat beradi. Mavzuning dolzarbligi yana shunda ko`rinadiki, ijtimoiy-madaniy taraqqiyotning hozirgi bosqichida muzeylar faoliyatini umumiy tarzda tahlil etish, undan xulosalar chiqarish juda muhimdir.

Hozirgi kunda jamiyat hayotida, xalqni fan va madaniyat bilan yaqindan tanishuvida, ilm-fan va madaniyat rivojida, shuningdek xalq maorifida muzeylarning o`rni tabora o`sib bormoqda. Mustaqillik tufayli respublikamizda muzeylarga bo`lgan e'tibor yanada oshdi. Xususan, keyingi 10 yil ichida Davlat qarmog`idagi muzeylar soni 140 tani tashkil etdi. Shulardan tarix muzeylari 75 ta, O`lkashunoslik muzeylari 23 ta, Badiiy San'at Koshonalari 10 ta, memorial muassasa 20 ta, adabiyot muzeylari 8 ta, tabiat muzeylari 4 tadan iborat. Ayni paytda bularda 1 million 600 mingdan ortiq eksponatlar mavjud. Inson tinimsiz go`zallikka intiladi, go`zallikni ijod qilmasdan, undan ma'naviy-ruhiy zavq olmasdan va shu orqali o`z turmushini bezatmasdan yashay olmaydi. Dunyodagi barcha xalqlar kabi o`zbek xalqi ham juda qadim davrlardan buyon xalq ruhiyati, turmush sharoitlarini o`zida aks ettiruvchi amaliy san'at asarlarini yaratib kelgan. Tabiiyki, moddiy madaniyat mahsuli bo`lgan xalq amaliy san'at asarlari ijtimoiy hayotning bir bosqichidan ikkinchisiga meros bo`lib o`tib, avlodlarning beqiyos madaniy boyligiga aylanib boraveradi. Jamiyatni ma'naviy-axloqiy kamolga yetkazishga keng aholi ommasini, ayniqsa, yosh avlodni tarbiyalashda muzeylarning katta ahamiyat kasb etishini inobatga olib, O`zbekiston Respublikasi Oliy va o`rta maxsus o`quv yurtlari, Madaniyat va sport ishlari va Xalq ta'limi Vazirligining 2002 yil iyun oyida qabul qilingan Respublika Oliy va o`rta- maxsus, kasb-hunar va umumiy o`rta ta'lim muassasalari o`quvchi va yoshlari o`rtasida ma'naviy ma'rifiy ishlarni kuchaytirish to`g`risidagi qo`shimcha buyruqlari va shu asosda viloyat hokimligining qaror, tadbir-rejalari va ko`rsatmalari muzeylar va o`quv yurtlari o`rtasidagi mustahkam aloqa o`rnatish, hamda madaniy ma'rifiy ishlarni hamkorlikda olib borishga keng 10 imkoniyatlar yaratib berdi. Respublikamiz bo`ylab bir qator yangi muzeylar tashkil etildi. Jumladan, 1996 yil 18 oktyabrda Toshkentda ochilgan Temuriylar tarixi Davlat muzeyi O`zbekistonda amalga oshirilayotgan ma'rifiy va ma'naviy ishlar borasida yirik tarixiy va madaniy yodgorlik, ilmiy tafakkur markazi bo`lib qoldi. Muzey eksponatlari juda katta tarixiy qimmatga ega bo`lib, Temuriylar davri ruhini beradi. Muzeyga qo`yilgan tilla buyumlar, qurol-aslahalar, lashkarboshi va oddiy jangchilarning kiyim - boshlari, musiqa asboblari, o`sha davrga xos jihozlar, Amir Temur, Bobur qo`lyozmalari, Ulug`bekning astronomik qurilmalari va boshqa madaniy boyliklar shular jumlasidandir.

Darhaqiqat, respublikamizda 7 mingdan ko`proq yodgorlik, shu jumladan, 2500 me'moriy obida, 2700 dan ziyod arxeologiya yodgorligi, 1800 dan ko`proq monumental san'at asari davlat muhofazasiga olingan. Hozirgi vaqtda O`zbekistonning barcha mintaqalarida, hatto olis tumanlarida ayrim yodgorliklarni nurashdan saqlash va ta'mirlashdan ilmiy tadqiqot ishlari asosida butun-butun me'moriy majmualarni va ko`hna shaharlarning tarixiy markazlarini qayta tiklashga o`tildi. Mamlakatimiz madaniyat yodgorliklarini muhofaza qilish sohasining huquqiy asoslari yaratilgan – «Tarix va

madaniyat yodgorliklarini muhofaza qilish hamda ulardan foydalanish to'g'risida», «Me'morchilik va shaharsozlik to'g'risida» gi qonunlar amal qilmoqda. Bu yodgorliklarning taqdiri bilan bog'liq barcha masalalar mazkur qonunlarga asosan tartibga solib turiladi. Noyob me'morchilik – shaharsozlik merosini saqlab qolish va avaylab asrash maqsadida 2000 yil 26 aprelda «O'zbekiston Respublikasida me'morchilik va shaharsozlikni yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Prezident Farmoni qabul qilindi. O'tgan yillar davomida olib borilgan me'moriy-tiklash ishlari natijasida Samarqandning Registon maydonidagi majmua yodgorliklari, Shohizinda, Bibixonim me'moriy majmualari, Amir Temur maqbarasi, Ruhobod majmuasi, Imom al-Buxoriy yodgorligi, Buxorodagi Kalon minorasi va masjidi, Mirarab madrasasi, Labihovuz majmuasi, Ulug'bek va Abdulazizxon madrasalari, avdo gumbazlari, shahar tashqarisidagi Sitorai Mohixosa ansambli va Bahouddin Naqshband majmuasi, Xivaning Ichan qal'asidagi barcha me'moriy yodgorliklar, shu jumladan Ko'hna ark, Muhammad Aminxon madrasasi va masjidi, Islomxo'ja minorasi, Dor-us-tilovat ansambllari va Temurning mashhur Oq saroyi, Termizdagi Hakim at-Termiziy me'moriy yodgorligi va boshqa obidalar saqlab qolindi.

Mustaqillik sharoitida jamiyatdagi yangi o'zgarishlarni amalga oshirish jarayonida, jamiyat a'zolarini, demokratik tafakkur va milliy g'oya ruhida tarbiyalash vazifalarini bajarishda biz yuqorida ko'rib chiqdik, muzeylarning ahamiyati ortib bormoqda. Albatta har qaysi xalq yoki millatning ma'naviyatini uning tarixi o'ziga xos urf-odat va an'analari, hayotiy qadriyatlardan ayri holda tasavvur etib bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasidagi muzeylar va tarixiy me'moriy yodgorliklar millatning madaniy uyg'onishi, milliy g'oyani targ'ib etish, xalq ongida milliy g'urur va qadriyatlarni kuchaytirishda, mustaqillik g'oyalariga sodiqlik hissiyatini, demokratiya va taraqqiyotga ishonchni mustahkamlashda muxim rol o'ynaydi. Bu borada prezident Islom Karimovning "Tarixiy xotirasiz barkamol kishi bo'lmaganidek, o'z tarixini bilmagan xalqning kelajagi ham bo'lmaydi", "Tarixxalq ma'naviyatining asosidir", "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q", "O'zlikni anglash tarixni bilishdan boshlanadi", "Inson uchun tarixdan judo bo'lish-hayotdan judo bo'lish demakdir" degan ahamiyatga molik so'zlari muzeylar va muzey xodimlari uchun dasturamal bo'lib xizmat qilmoqda.

XULOSA

Ajdodlarimizdan meros qolgan nodir-noyob eksponatlarni asrab – avaylashimiz, asrlar osha salobat to'kib bizgacha etib kelgan me'moriy obidalarimizni, arxeologik yodgorliklarimizni himoya qilishimiz, shuningdek, ikkinchi jahon urushi davri, azob-uqubatlari, xalqlarimizni matonatli jasratlari bosib o'tgan hayot yo'llarini atroflicha o'rganishimiz hamda kelajak avlodlarga etkazishdek muqaddas ishlarni amalga oshirishimiz zarur.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1994 yil 23 dekabrda qabul qilingan “Respublika muzeylari faoliyatini yaxshilash chora-tadbirlari to`g`risida”gi qarori // Xalq so`zi, 1994 yil 24 dekabr.

2. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 1998 yil 12 yanvarda qabul qilingan “Muzeylar faoliyatini tubdan yaxshilash va takomillashtirish to`g`risida”gi farmoni // Xalq so`zi, 1998 yil 13 yanvar.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 6 февралдаги ПҚ2124-сонли “Ўзбекистон Республикасида ёшларга оид давлат сиёсатини амалга оширишга қаратилган қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори // Turkiston. 2014 йил 8 февраль.